

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kuha, Miia

Title: Mentaliteettien historian varhaisvaiheita Ruotsissa ja Suomessa

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja, 2021

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Kuha, M. (2021). Mentaliteettien historian varhaisvaiheita Ruotsissa ja Suomessa. Pohjolan historiankirjoitus : tiedeblogi Suomen ja muiden Pohjoismaiden historiografiasta, 2.6.2021. <https://pohjolanhistoriankirjoitus.blogspot.com/2021/06/>

Pohjolan historiankirjoitus

Tiedeblogi Suomen ja muiden Pohjoismaiden historiografiasta - ISSN 2737-1948

[Etusivu](#)[Blogi & toimituskunta](#)[Kirjoita blogiin!](#)[Historiografista tutkimusta](#)

2.6.2021

Mentaliteettien historian varhaisvaiheita Ruotsissa ja Suomessa

Miia Kuha

Ranskalaisen *Annales*-koulukunnan historiantutkijoiden kehittämä *histoire des mentalités*, mentaliteettien historia, nousi pohjoismaisten historiantutkijoiden kiinnostuksen kohteeksi 1970-luvun lopulta lähtien. Mentaliteetin käsitteen avulla tutkijat lähestyivät etenkin vanhempien aikojen ”tavallisten ihmisten”, kuten talonpoikien ja käsityöläisten, yhteisesti jaettuina arvoina, ajattelutapoina ja asenteina sekä jopa tiedostamattomia käsityksiä maailmasta. Tämä oli uutta akateemisessa historiatiiteessä, jossa oli perinteisesti tutkittu pääasiassa poliittisia ja valtiollisia tapahtumia ja instituutioita. Vuonna 1929 perustetuksi katsotun *Annales*-liikkeen tavoitteena oli nostaa historiantutkimuksen kohteeksi kaikki inhimillinen toiminta. Painotus oli aluksi taloudellisissa ja sosiaalisissa rakenteissa, mutta kohti 1980-lukua kiinnostus kohdistui yhä suuremman määrän kulttuuriin, esimerkiksi yhteisöjen normeihin, arvoihin ja rituaaleihin sekä niiden tulkintaan. Pyrkimys tavoittaa entisajan arkielämää johti myös aiemmasta poikkeavien lähdeaineistojen käyttöön ja monitieteisten lähestymistapojen hyödyntämiseen. Samankaltaisesta tutkimuksesta keskusteltiin lisäksi historiallisen antropologian termillä, ja myös mikrohistoria lukeutui uusien historioiden sateenvarjon alle.

Ruotsissa uuden suuntauksen herättämän kiinnostuksen ensimmäinen selkeä osoitus oli vuonna 1978 julkaistu teos *Att skriva historia*, johon Lundin yliopiston historian professori Birgitta Odén valitsi kolmiosaisesta ranskalaisesta *Annales*-koulukunnan työtä esittelevästä *Faire de l'histoire* -antologiasta (1973) valikoiman artikkeleita. Tekstit käännettiin teokseen ruotsiksi. Odén sisällytti kokoelmaan yhteensä yhdeksän artikkelia, jotka käsittelivät esimerkiksi marxilaista historiantutkimusta, taloushistoriaa, väestöhistoriaa ja ilmaston vaikutusta historiaan, sekä Jacques Le Goffin sittemmin paljon viitatuun artikkeliin mentaliteettien historiasta. Esipuheessaan Odén arvioi, ettei *Annales*-koulukunnan lähestymistapa historiaan ollut vielä suuresti vaikuttanut ruotsalaiseen tutkimukseen, mutta hän toivoi sen saavuttavan suurempaa kiinnostusta lähitulevaisuudessa. Teoksen laaja saatavuus niin Ruotsin kuin Suomen yliopistojen kirjastoissa osoittaa, että *Annales*-koulukunnan näkemyksiä esittelevälle metodioppaalle oli kysyntää. Uusia vaikutteita pohjoismaiseen yhteisöjen ja arkielämän tutkimukseen saatiin lisäksi italialaisesta mikrohistoriasta, jota edustivat etenkin Carlo Ginzburg ja Giovanni Levi, sekä brittiläisestä sosiaalhistoriasta ja angloamerikkalaisesta uudesta kulttuurihistoriasta pioneereinaan E. P. Thompson ja Natalie Zemon Davis.

Pohjolan historiankirjoitus

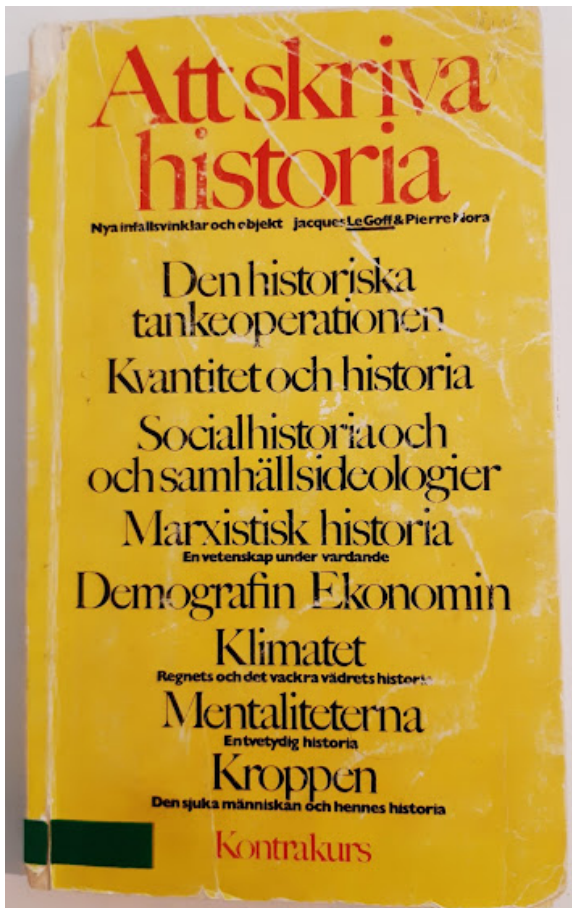
[Tarkastele profiilia](#)

BLOGIARKISTO

[syyskuuta 2021 \(1\)](#)[heinäkuuta 2021 \(1\)](#)[kesäkuuta 2021 \(1\)](#)

TUNNISTEET

[1500-luku](#)[1700-luku](#)[1980-luku](#)[aateli](#)[arkistolaitos](#)[Henrik Klaunpoika Horn](#)[historia](#)[historiakuva](#)[historiankirjoitus](#)[historiografia](#)[Horn-suku](#)[isoviha](#)[Juhana-herttua](#)[Kaarlo Blomstedt](#)[kulttuurihistoria](#)[mentaliteettien historia](#)[mentaliteettihistoria](#)[metodologia](#)[mikrohistoria](#)[Ruotsi](#)[Ruotsin valtakunta](#)[Suomen historia](#)[Suomi](#)[suuri Pohjan sota](#)[toimijuus](#)[Uudenkaupungin rauha](#)[varhaismoderni aika](#)[väitöskirja](#)

Jyväskylän yliopiston kirjaston kappale *Att skriva historia* -teoksesta on kulunut neljän vuosikymmenen aikana monissa käsissä. Kirja hankittiin kirjastoon vuonna 1979. Kuva: Miia Kuha.

Etenkin ruotsalaisessa historian tutkimuksessa oli pitkään keskitytty poliittiseen ja valtiolliseen historiaan. Varhainen keskustelu mentaliteettihistoriasta pysyi pitkään historiatiiteen akateemisen kentän reunamilla ja keskittyi aluksi pääasiassa aikakausjulkaisuun *Häftet för kritiska studier*, joka perustettiin vuonna 1968 marxilaisen yhteiskuntatieteen keskusteluforumiksi, sekä jossain määrin myös aate- ja oppihistorialliseen julkaisuun *Lychnos*. *Häftet* julkaisi *Annales*-traditioon ja mentaliteettien historiaan keskittyneen teemanumeron vuonna 1984. Ensimmäinen mentaliteettihistoriaa hyödyntänyt väitöskirja oli Tukholman yliopiston taloushistorian laitoksella väitelleen Arne Jarrickin *Psykologisk socialhistoria* (1985). Väitöskirjassa käytiin poikkeuksellisen laaja teoreettis-metodologinen keskustelu, minkä jälkeen kehitettyä lähestymistapaa sovellettiin 1700-luvun herrnhutilaisherätyksen jäsenten omaelämäkertojen analysointiin. Jarrick toimi myös vierailevana päätoimittajana, kun *Historisk Tidskrift* julkaisi teemanumeron mentaliteettihistoriasta vuonna 1993, viisi vuotta *Historiallisen Aikakauskirjan* jälkeen.

Annales-koulukunta ja sen edustama historian tutkimuksen suuntaus herätti kiinnostusta myös Suomessa, mutta sitä ei ainakaan aluksi pidetty murroksellisena. Historiantutkija Jaakko Suolahti, Gunnar Suolahden poika, arvioi vuonna 1981, ettei koulukunnan edustama tutkimus ollut vaikuttanut merkittävästi suomalaiseen historian tutkimukseen, koska ”poliittisen historian lähteiden puute” oli johtanut siihen, että samankaltaista taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurihistorian tutkimusta oli tehty jo aiemmin. Hän mainitsi, että etenkin Pentti Renvall oli kehittänyt historian tutkimuksen metodologiaa samankaltaiseen suuntaan kokonaisvaltaisuutta painottaen. Poliittisen historian lähteiden puuttumisella Suolahti viittasi Suomen valtiollisen historian nuoruuteen: historiaa kirjoitettiin pitkään kansallisvaltioiden muodostamassa kehyksessä.

Mentaliteettihistoriallisen tutkimuksen lisäämistä pidettiin 1980-luvun alun puheenvuoroissa tarpeellisena. Toisin kuin Ruotsissa, Suomessa keskustelua käytiin historiantutkijoiden pääasiallisen keskusteluforumin, *Historiallisen Aikakauskirjan* sivuilla. *Historiallisen Aikakauskirjan* mentaliteettien historian teemanumerossa (1988) Pekka Ahtiainen vastasi pääkirjoituksesta ja Matti Peltonen avausartikkelista. Peltonen kehitti mentaliteettien historian metodologiaa myös myöhemmässä tuotannossaan ja teemanumeron artikkelinsa hän julkaisi uudelleen täydennettynä teoksessaan *Matala katse. Kirjoituksia mentaliteettien*

historiasta (1992). Antero Heikkisen teosta *Kirveskansan elämää. Ihmiskohtaloita Kuhmon erämaissa 1800-luvun alussa* (1988) on pidetty ensimmäisenä kotimaisena tutkimuksena, jossa mentaliteettihistoriallista lähestymistapaa sovelletaan käytäntöön. Uusien historioiden varsinainen läpimurto tapahtui sekä Suomessa että Ruotsissa 1990-luvulla ja suuntauksia kehitettiin edelleen 2000-luvun alussa. Vaikka usein on arvioitu, että mentaliteettien historiasta puhuttiin enemmän kuin varsinaisesti tehtiin tutkimusta, tämä keskustelu vaikuttaa kuitenkin olleen keskeisessä roolissa raivaamassa tietä erilaisille lähestymistavoille menneisyyden ihmisten arkeen ja ajatteluun.

FT Miia Kuha on tutkija Historian ja etnologian laitoksella Koneen Säätiön hankkeessa *Yhteinen menneisyys, erilaiset tulkinnat: Bibliometrinen ja kvalitatiivinen analyysi varhaismodernista Ruotsin valtakunnasta Ruotsin ja Suomen historiografiassa 1860–2020.*

Kirjallisuus

Ahtiainen, Pekka, Kuva kirveskansan elämästä. *Historiallinen Aikakauskirja* 87:3 (1989).

Ahtiainen, Pekka, Nykyaika, historia ja mentaliteetti. *Historiallinen Aikakauskirja* 86:4 (1988).

Burke, Peter, *The French historical revolution. The Annales School 1929–89*. Polity Press, 1990.

Florén, Anders & Persson, Mats, Mentalitetshistoria och mentalitetsbegreppet. *Lychnos*. 1985.

Heikkinen, Antero, *Kirveskansan elämää: Ihmiskohtaloita Kuhmon erämaissa 1800-luvun alussa*. WSOY 1988.

Jarrick, Arne. *Psykologisk socialhistoria*. Stockholms universitet 1985.

Odén, Birgitta. Annales-skolan och det svenska forskarsamhället. Teoksessa Jacques Le Goff & Pierre Nora (toim.), *Att skriva historia: nya infallsvinklar och objekt. Urval och inledning av Birgitta Odén*. Bokförlaget Pan/Norstedts 1978.

Peltonen, Matti, *Matala katse. Kirjoituksia mentaliteettien historiasta*. Hanki & Jää 1992.

Peltonen, Matti, Johtolankoja ja tiheää kirjausta. Mitä uutta mentaliteettien historia on tuomassa? *Historiallinen Aikakauskirja* 86:4 (1988).

Suolahti, Jaakko, Historiantutkimuksen murros. *Historiallinen Aikakauskirja* 79:1 (1981).

Virrankoski, Pentti, Historiantutkimuksen asema ja tehtävät 1980-luvulla. Suomen historia. *Historiallinen Aikakauskirja* 81:1 (1983).

[Toimitus]. 1984. Annales i Sverige – varför inte? *Häftan för kritiska studier* 17:1.

Asiasanat: historiankirjoitus, historiografia, mentaliteettien historia, mentaliteettihistoria, kulttuurihistoria, metodologia, 1980-luku

Pvm. 2.6.21

Tunnisteet: 1980-luku, historiankirjoitus, historiografia, kulttuurihistoria, mentaliteettien historia, mentaliteettihistoria, metodologia, mikrohistoria

Uudemmat tekstit

Etusivu

Tilaa: Blogitekstit (Atom)

